

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
КУ «ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ»
ЗАКЛАД «ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ №35
ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ»

Використання лайфхаків на уроках української мови та літератури

номінація «Навчально-методичний посібник»

Демянчук Тетяна Олександрівна,
учитель української мови та літератури,
спеціаліст вищої категорії,
учитель-методист,
тел. (067)4093638

Рибак Ольга Віталіївна,
учитель української мови та літератури,
спеціаліст вищої категорії,
учитель-методист,
тел. (098)0749481

Мартинюк Мирослава Миколаївна,
учитель української мови та літератури,
спеціаліст другої категорії,
тел. (096)7028951

м. Вінниця

2021

Автори: Демянчук Тетяна Олександрівна, Рибак Ольга Віталіївна, Мартинюк Мирослава Миколаївна, учителі української мови та літератури комунального закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №35 Вінницької міської ради»

Демянчук Т. О., Рибак О. В., Мартинюк М. М. Використання лайфхаків на уроках української мови та літератури. Методичний посібник/ Т. О. Демянчук, О. В. Рибак, М. М. Мартинюк. – Вінниця: ММК, 2021. 67 с.

Рецензенти:

Стецюк Л.І., заступник директора з навчально-виховної роботи, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист, заслужений учитель України комунального закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №35 Вінницької міської ради»

Щаслива Р.О., учитель української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист, відмінник освіти України комунального закладу «Вінницький технічний ліцей»

Рекомендовано методичною радою
комунального закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №35
Вінницької міської ради»
(протокол від 04.03.2021 № 5)

У запропонованому посібнику висвітлено роль актуальних педагогічних технологій та надано рекомендації щодо використання ефективних способів засвоєння навчального матеріалу; розроблено систему роботи щодо застосування лайфхаків на уроках української мови та літератури. Посібник може бути використаний учителями-словесниками, студентами-філологами, учнями-старшокласниками при підготовці до ДПА та ЗНО.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ I. Теоретичне обґрунтування використання лайфхаків у процесі вивчення української мови та літератури	5
1.1 Ключові засади викладання української мови та літератури в системі сучасної освіти	5
1.2 Лайфхаки в навчанні української мови та літератури: тенденції сучасного викладання.....	6
Розділ II. Опис досвіду викладання української мови та літератури з використанням лайфхаків.....	11
2.1 Методика викладання з використанням лайфхаків	11
2.2 Використання лайфхаків у процесі навчання української літератури	17
2.3 Лайфхаки в процесі навчання учнів 5-11 класів української мови	23
Розділ III. Методичні рекомендації щодо використання лайфхаків на уроках української мови та літератури	33
Висновок.....	35
Список використаних джерел	36
Додатки.....	37

Вступ

На сучасному етапі розвитку України державі потрібен громадянин, який вміє поєднувати теоретичні знання з практичними навичками, створювати і вдосконалювати матеріальні цінності, працювати на високотехнологічному обладнанні, вміє проєктувати свою власну діяльність, працювати в команді і цілеспрямовано будувати власну професійну кар'єру. Задовольнити цю потребу можна тільки тоді, коли випускник отримає відповідну сучасну та якісну освіту.

Найважливішою метою системи шкільної освіти виступає підготовка учнів, які здатні самостійно і активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися в мінливих умовах сучасного постіндустріального суспільства. Для повноцінної реалізації зазначеної мети потрібно здійснення всебічної підготовки учнів у процесі всієї загальноосвітньої системи, у якій кожен уміє приймати обґрунтовані рішення та відкритий до змін.

Формування нових технологій в рамках викладання освітньої галузі «Українська мова та література» обумовлює потребу у створенні нових програмно-методичних комплексів, спрямованих на якісне підвищення ефективності освоєння учнями предмета.

Для успішного і цілеспрямованого навчального процесу є доречним використання лайфхаків, які можуть полегшити засвоєння матеріалу, підняти інтерес школярів до вивчення предмета, реалізувати ідеї сучасного навчання, підвищити темп уроку, збільшити обсяг самостійної роботи. Вони сприяють розвитку логічного мислення, культури розумової праці, формують навички самостійної роботи, а також істотно впливають на мотиваційну сферу навчального процесу.

Розділ I. Теоретичне обґрунтування використання лайфхаків у процесі вивчення української мови та літератури

1.1 Ключові засади викладання української мови та літератури в системі сучасної освіти

Державна політика у сфері реформування загальної середньої освіти визначає орієнтири розвитку Нової української школи. Як інститут соціалізації вона актуалізує процес цілеспрямованого формування ціннісної орієнтації учнів на освіту як життєву цінність. Основні напрями реформування загальної середньої освіти, які відображено в національному законодавстві та нормативно-правових актах, свідчать про те, що перед педагогічною наукою і практикою висунуто низку складних і відповідальних завдань, пов'язаних з упровадженням формальних моделей професійного зростання вчителя через створенням інноваційних офлайн і онлайн продуктів, зокрема таких, як: літні школи, групові та індивідуальні тренінги, курси, перегляд і аналіз уроків, коучинг і наставництво, конференції, семінари, майстерні, професійне навчання спільнот, самоосвіта тощо; обґрунтуванням змісту освіти на компетентнісній основі та новій структури навчання; розбудовою педагогіки співробітництва; усупільненням (автономізацією) закладів освіти, вирішення яких зумовлює необхідність використання суб'єктами управління педагогічної прогностики та розроблення коротко-, середньострокових прогнозів.

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 р. передбачає на основі використання етнопедагогічного та сучасного вітчизняного й зарубіжного досвіду навчання мови – рідної й нерідної, з урахуванням необхідності невідкладного вирішення проблем відродження й забезпечення функціонування української мови на всьому терені України в усіх сферах суспільного життя, виконання соціального замовлення на формування національно свідомої, активної, духовно багатого мовної особистості. У контексті Концепції методика викладання української мови вивчає й охоплює лінгвістичний, педагогічний, психологічний, моральний, естетичний аспекти.

Важливими у викладанні української мови в контексті Концепції "Нова українська школа" є такі принципи: послідовність і систематичність; зв'язок навчання з життям; доступність викладання; науковість; свідомість; наочність; активність та самостійність.

Загальна мета мовної освіти, визначена суспільством і відображена в державних документах і навчальних програмах, конкретизується в цілях навчання, які сприяють розумінню учнями поставлених перед ними навчальних завдань, суттєво впливають на активізацію навчально-пізнавальної діяльності.

Сучасний учитель, який посилається на ці положення, реалізовує мету і завдання мовно-літературної освітньої галузі.

1.2 Лайфхаки в навчанні української мови та літератури: тенденції сучасного викладання

Сучасні учні – це діти, народжені в інформаційну еру, коли навколишній світ усе більше втрачає риси матеріального і перетворюється на інформаційно-знаннєвий. Представники покоління Z, якими є сучасні учні, сприймають оточуючий світ як єдність реального та віртуального, і це є невід'ємною частиною їх життя. Без сумніву, вимагають змін і засоби навчання, синтетична частка навчального процесу все більше замінює взаємодію «людина-людина». Вищевказані парадигми навчання висувають додаткові вимоги до вчителя як до суб'єкта навчання та до вибору методів викладання.

Успішне викладання неможливе без стимулювання активності учнів у процесі навчання. Педагогікою накопичено численні прийоми і способи мотивації активної навчальної діяльності, які привертають увагу учнів до теми, спонукають у них допитливість, цікавість, пізнавальний інтерес.

Перспективним напрямком розвитку освіти в рамках загальноосвітньої школи є використання лайфхаків при вивченні дисциплін мовно-літературної освітньої галузі.

Така підготовка може послужити вчителю як неоціненна допомога, позбавивши його від непотрібних, але вимушених для навчання дидактичних пошуків,

сформувані об'єктивні уявлення про необхідність застосування тих чи інших методик в особистій практиці.

Вивчення базових принципів педагогіки для проведення навчання, крім усього іншого, має ще одне важливе значення. У сучасному строкатому калейдоскопі різних практик, курсів, вебінарів, конференцій, семінарів і т.д., часом дуже складно виділити дійсно корисні лайфхаки, здатні принести реальну користь для навчання, вивчення і оволодіння необхідною дидактикою в його проведенні.

Лайфхак — маленька хитрість чи корисна порада, яка спрощує процес чи економить час для досягнення мети.

Засвоєння учнями лайфхаків дозволяє сформувані особистий експертний погляд на багато деталей у сфері електронного навчання, прагматично і набагато більш ефективно скористатися навчальними матеріалами та засобами для оволодіння інноваційними методами роботи.

Лайфхаки – це ще й практичний інструмент для вчителів у застосуванні методик дистанційного та змішаного навчання в класі і виховання в учнів важливої в XXI столітті навички – вміння вчитися протягом життя. Особливо актуально це питання постає в умовах дистанційного навчання, яке вже стало невід'ємною частиною сучасної системи освіти. Протягом року педагоги засвоюють премудрості викладання в дистанційному режимі. Ніхто до цього спеціально не готувався, тому для всіх учасників освітнього процесу дистанційне навчання стало великим випробуванням. Результати роботи можна і потрібно аналізувати, виявляти проблеми, пропонувати і знаходити можливі шляхи їх вирішення.

Усвідомлення школярем того, що йому стають доступні невідомі раніше знання, уміння, форми спілкування, управління безпосереднім навколишнім оточенням, дає дитині поштовх до розвитку інтелектуальних можливостей та особистісних ресурсів.

При використанні лайфхаків на уроках української мови та літератури створюються оптимальні умови для розвитку пізнавальної активності і самостійності

школярів, формування їх інтелектуальної компетентності. Використання в процесі навчання учнів сучасних освітніх технологій дозволяє візуалізувати досліджувані процеси, забезпечити дозованість одержуваної інформації, надати процесу навчання динамізм і виразність, підвищити інформативність уроку, інтенсифікувати процес навчання і в підсумку збільшити його ефективність.

Крім цього, розробляючи і створюючи з учнями лайфхаки, ми зіткнулися з тим, що інформації представлено в різних джерелах дуже мало. Література в шкільній бібліотеці з цього питання практично відсутня, тому часто виникає необхідність звернення до глобальної мережі Інтернет. Можна сказати, що учні досягають певного рівня інформаційної грамотності, використовують інформацію, знайдену в глобальній мережі Інтернет, навчаються обробці на комп'ютері результатів роботи.

Отже, щоб створити якісний навчальний матеріал, сучасному вчителю потрібно навчитися розбиратися в різних додатках і комп'ютерних програмах, тобто підвищити свій професійний рівень. Не секрет, що багато вчителів до дистанційного навчання недостатньо використовували всі можливості комп'ютера та інтернету. Переваги педагогічного процесу на сучасному етапі з використанням лайфhakів очевидні:

- створюємо навчальний матеріал один раз, а використовувати його в роботі з дітьми можна постійно;
- використовуючи готові цікаві матеріали або онлайн-тести, економимо час, не витрачаємо його на додаткову підготовку або перевірку учнівських робіт;
- ділимося досвідом з колегами та використовуємо досвід інших педагогів: розміщуємо створені матеріали на сайті школи, а також на спеціалізованих ресурсах для обміну педагогічним досвідом.

Окрему увагу слід звернути на можливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які виконують на сучасному етапі важливу роль у полегшенні сприйняття учнями програмного матеріалу. Інформаційно-комунікаційні технології покращують роботу як учня, так і вчителя та є ефективним для 100-

відсоткового привернення уваги школярів. Існує безліч онлайн-ресурсів, порталів та офлайн-програм, які є засобом створення та застосування нових технік візуалізації. Кожна з них має свої особливості, переваги та недоліки, різні девайси та можливості поширення, але всі вони значно полегшують роботу та зацікавлюють. Інтернет-технології не стоять на місці, тому досить скоро потрібно буде опанувати та використовувати багато нових технік та програм для їх створення.

Активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в українських школах забезпечує:

- широкий доступ учнів та педагогів до ресурсів глобальної мережі Інтернет;
- функціонування систем автоматизації бібліотечної, управлінської діяльності в навчальному закладі;
- застосування програмних засобів навчального призначення, реалізованих на базі мультимедійних технологій.

Це дозволяє вирішувати наступні завдання:

- формувати і розвивати інтелектуальні та творчі здібності перспективної молоді;
- проводити підготовку професійних кадрів;
- формувати свідомий вибір майбутньої професії;
- здійснювати професійне зростання педагогів в області сучасних інформаційних технологій;
- створювати професійну школу підготовки молодих фахівців з широким профілем знань і умінь в області комп'ютерних технологій;
- створювати інтерактивні навчальні матеріали, які дозволять використовувати у навчальному процесі найсучасніші мультимедійні технології, підняти на більш високий рівень як викладання, так і самостійну підготовку учнів.

Аналіз педагогічної та методичної літератури, а також досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє систематизувати основні цілі

використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі:

1. Розвиток особистості учня, підготовка до самостійної продуктивної діяльності в умовах інформаційного суспільства через складові:

- розвиток конструктивного, алгоритмічного мислення, завдяки особливостям спілкування з комп'ютером;
- формування мультимедійної грамотності.

2. Реалізація соціального замовлення, обумовленого інформатизацією сучасного суспільства через підготовку школярів засобами інформаційних технологій до самостійної пізнавальної діяльності.

3. Мотивація навчально-виховного процесу:

- підвищення якості та ефективності процесу навчання за рахунок реалізації можливостей інформаційних технологій;
- виявлення і використання стимулів активізації пізнавальної діяльності.

Розділ II. Опис досвіду викладання української мови та літератури з використанням лайфхаків

2.1 Методика викладання з використанням лайфхаків

У педагогічній діяльності використання лайфхаків здійснюється таким чином:

- розробка авторських дидактичних матеріалів (варіанти завдань, пам'ятки, схеми, креслення, демонстраційні таблиці і т.д.) учителем;
- використання готових програмних продуктів;
- організація дослідницької та проєктної роботи учнів.

Виділимо деякі аспекти, характерні для уроків з використанням лайфхаків:

- адаптивність: пристосування лайфхаків до індивідуальних особливостей класу (використання лайфхаків та ідей, що будуть цікавими конкретному класу або конкретному учневі);
- діалоговий характер спілкування з учнями;
- керованість: у будь-який момент можлива корекція навчального матеріалу, що подається учням;
- оптимальне поєднання індивідуальної і групової роботи;
- підтримання в учня стану психологічного комфорту;
- необмежене навчання: зміст, його інтерпретації і додаток можуть неодноразово використовуватись учнями в різних навчальних ситуаціях.

Застосування лайфхаків можливе:

- при підготовці до уроку;
- безпосередньо на уроці (при поясненні нового матеріалу, для закріплення засвоєних знань, у процесі контролю знань);
- для організації самостійного вивчення учнями додаткового матеріалу, а також для узагальнення методичного досвіду роботи в електронному вигляді.

Ще одним важливим моментом у навчанні дітей ефективному засвоєнню навчального матеріалу є його структуризація за об'ємом та часом. Робота над темою ділиться на 4 блоки, кожен з яких характеризується своєю метою та завданнями.

Робота за блоками сприяє кращому усвідомленню дітьми тієї теми, над якою працює клас, основних завдань та мотивує до самостійної роботи. Досвід роботи з використанням лайфхаків у процесі викладання української мови та літератури у 5-11 класах узагальнено в таблиці (Табл.1).

Використання лайфхаків на уроках української мови та літератури в 5-11 класах

Таблиця 1

Блок	Зміст роботи
Цільовий	<p>Мета: формування в учнів мотивації використовувати лайфхаки на уроках української мови та літератури.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Формування зацікавленості до теми, яка вивчається. 2. Засвоєння правил. 3. Формування уявлень про можливості використання лайфхаків безпосередньо в рамках конкретної теми. 4. Навчання ефективним прийомам роботи в інформаційному середовищі. 5. Пошук разом з педагогом ефективних методів презентації інформації за темою, що вивчається.
Змістовний	<p>Мета: формування в учнів основних понять теми, історично-культурної інформації, а також колективне планування подальшої роботи та проєктів за темою.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Стимулювання інтересу до теми. 2. Залучення учнів до планування навчального процесу, та, як наслідок, забезпечення високого рівня зацікавленості. 3. Формування почуття відповідальності за власне навчання. 4. Надання учням можливостей вільного вибору, що забезпечує індивідуалізацію навчального процесу.

	5. Активізація самостійної пізнавальної діяльності учнів.
Проектно-діяльнісний	<p>Мета: освоєння учнями практичних навичок з теми, яка вивчається.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Формування усвідомлення власного творчого потенціалу. 2. Розвиток та вдосконалення навичок самопрезентації в процесі вивчення певної теми. 3. Розвиток уміння аналізувати власні навички та досвід, розвиток критичного ставлення до власних здібностей та можливостей, роботи над помилками. 4. Укріплення взаємин в колективі шляхом спільної роботи по створенню відео-, фотопрезентацій з використанням інфографіки та скрайбінгу. 5. Залучення дітей до пошуку нових рішень та можливостей при реалізації власних ідей та задумів, і, як наслідок, розвиток інноваційності, креативності.
Діагностично-результативний	<p>Мета: закріплення навичок дітей використовувати лайфхаки на уроках української мови та літератури.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розвивати навички аналізу та узагальнення. 2. Удосконалювати вміння систематизації інформації, презентації інформації глядачам у доступній та інформаційно неперевантажній формі. 3. Розвивати навички самопрезентації.

Вищезазначений підхід з використанням лайфхаків в процесі вивчення української мови та літератури дозволяє успішно розвивати у школярів такі компетентності:

Ключові:

- спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами;

- спілкування іноземними мовами;
- математична компетентність;
- основні компетентності у природничих науках і технологіях;
- інформаційно-цифрова компетентність;
- уміння вчитися впродовж життя;
- ініціативність і підприємливість;
- соціальна та громадянська компетентності;
- обізнаність та самовираження у сфері культури;
- екологічна грамотність і здорове життя.

Загальногалузеві:

Інформаційна компетентність: учням пропонуються завдання, пов'язані з використанням графіків, таблиць, схем, діаграм. Стимулюється робота дітей з різними джерелами інформації, такими як: підручник, довідкова література, інтернет. Учні отримують консультації, як правильно оформляти свої проекти з використанням лайфхаків; формуються навички дослідницької та пошукової діяльності.

Ціннісно-смілова компетентність: учні орієнтуються у різноманітті сучасного світу, усвідомлюють свою роль у ньому, розвивають творчу спрямованість.

Загальнокультурна компетентність: учні ознайомлюються з особливостями загальної та людської культури, основами українських традицій та явищ, ефективними способами організації дозвілля.

Навчально-пізнавальна компетентність: формуються навички цілепокладання, генерації ідей та їх реалізації, креативні навички продуктивної діяльності, алгоритми дій у нестандартних ситуаціях.

Комунікативна компетентність: розвиваються навички самопрезентації та вміння ведення дискусії, застосовуються ефективні способи колективної взаємодії, відігравання різних ролей у колективі.

Компетентність особистісного самовдосконалення: розвивається інтерес до предмета; відбувається залучення дітей до самостійного опрацювання літератури та

електронних джерел з підготовкою повідомлень та презентацій, здійснення активного зворотного зв'язку у процесі самоосвіти учнів з предмета.

Предметні:

Складові мовної компетентності:

мовленнєва (комунікативна): здатність дитини до практичного використання знань з усвідомленою метою у визначених мовленнєвих ситуаціях в усній чи писемній формі;

мовленнєвий досвід: практика мовного спілкування, постійного використання мови з метою пізнання людиною середовища і самої себе;

лінгвістична: знання про мову, отримані в процесі навчання в школі, її історію та закони розвитку, граматичну структуру, словниковий склад; знання та навички аналізу й опису мовних явищ (різні види шкільного аналізу – фонетичного, морфологічного, словотворчого, синтаксичного);

соціокультурологічна складова: формування національної свідомості мовної особистості, духовного багатства особистості, рис українського менталітету, здатності берегти і розвивати мовні традиції, національний мовний етикет; національно-свідоме ставлення до мови, що виражається в прагненні та вмінні спілкуватися українською мовою в різних життєвих ситуаціях;

когнітивна: мовленнєвий досвід; здатність до пізнання та самопізнання життя засобами мови; набуття індивідуального життєвого досвіду за допомогою засобів мови; наявність фонових знань (знання суміжних галузей знань).

Складові літературної компетентності:

особистісна: художні здібності; естетична чуттєвість; творча уява; здатність до глибокого усвідомлення ідейно-емоційної структури художнього твору;

діяльнісна: уміння образно мислити, усвідомлювати підтекст художнього твору, оцінювати дії та вчинки героїв, передбачати подальший розвиток подій, давати самостійну критичну оцінку літературних творів, використовувати літературний матеріал в нових навчальних ситуаціях;

загальнокультурна: розуміння художньої літератури як частини світової культури; емоційне сприйняття і глибоке осмислення літературних творів; усвідомлення соціокультурної значимості літератури; знання програмових літературних творів; уявлення про найважливіші етапи літературного процесу; знання основних фактів життя і творчості письменників;

читацька: здатність до творчого читання та осмислення літературного твору на особистісному рівні; самостійне читання всього літературного твору; розуміння історичного контексту; вміння розрізняти стилі художніх текстів;

комунікативно-мовленнєва: знання норм української літературної мови; вільне володіння читанням, говорінням, письмом; використання специфіки художнього твору, функціональних стилів мови в мовленнєвій практиці; здатність до написання творчих письмових робіт різних стилів;

ціннісно-світоглядна: сформованість гуманістичного світогляду; розуміння художньої літератури для саморозвитку і самореалізації духовного світу особистості; знаходження в літературних творах відповідей на соціальні і морально-етичні проблеми з врахуванням вікових особливостей.

Після завершення вивчення певної теми здійснюється оцінка ефективності роботи з учнями та використання лайфхаків у процесі викладання української мови та літератури. Для цього використовуються такі критерії, як:

- рівень теоретичних та практичних знань учнів з конкретної теми;
- свідомість та ініціативність учнів при вивченні предмета;
- вміння бачити та виправляти власні помилки, в тому числі і при роботі з тією чи іншою інформацією;
- вміння ефективно та раціонально використовувати лайфхаки в процесі засвоєння теоретичного матеріалу, вдосконалення практичних навичок, презентації результатів власної діяльності;
- зацікавленість учнів до виконуваної роботи, ентузіазм та бажання продовжувати самостійні пошуки.

2.2 Використання лайфхаків у процесі навчання української літератури

При вивченні літературних творів доречно працювати з готовими схемами та складати їх самостійно. Робота над виконанням завдання об'ємна за часом, однак в процесі регулярної роботи зі схемами, учні дійшли висновку, що використання схем є вкрай ефективним, адже вони допомагають запам'ятовувати навчальний матеріал ще в процесі їх створення.

Складання схем (як до сюжету літературних творів, що вивчаються, так і таких, що допомагають краще запам'ятати біографію літературних діячів) пропонується як обов'язкова частина домашніх завдань. Приклади схем розробляються педагогом (5-7 класи) та учнями самостійно (8-11 класи) або використовуються запропоновані в мережі Інтернет. Наприклад, на уроці української літератури у 9 класі при вивченні теми «І.П. Котляревський. Поема «Енеїда. Система образів»» доречною є робота зі складання схеми системи образів (Рис.1).

Рис.1. Схема системи образів. І. Котляревський. Поема «Енеїда»

Вивчаючи біографію Лесі Українки, десятикласники склали схему, яка відображає життєвий та творчий шлях письменниці (Рис.2).

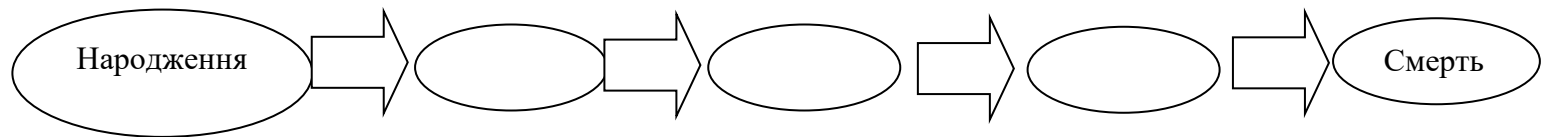
Рис.2. Схема біографії Лесі Українки

Оскільки найбільші складнощі в учнів при підготовці до ДПА та ЗНО викликає запам'ятовування біографічних фактів, учням пропонується складання «біографічних карт», у яких фіксуються основні факти з життя того чи іншого літературного діяча.

Розподіливши між учнями класу літературних діячів періоду, що вивчається, отримуємо готовий «довідник», створений колективними зусиллями учнів та призначений для ефективної підготовки класу до здачі підсумкової атестації та ЗНО.

Приклад подібного завдання може виглядати таким чином (Рис.3):

Складіть карту подорожей Т.Г. Шевченка із зазначенням фактів біографії.

Рис.3. Карта подорожей Т.Г.Шевченка

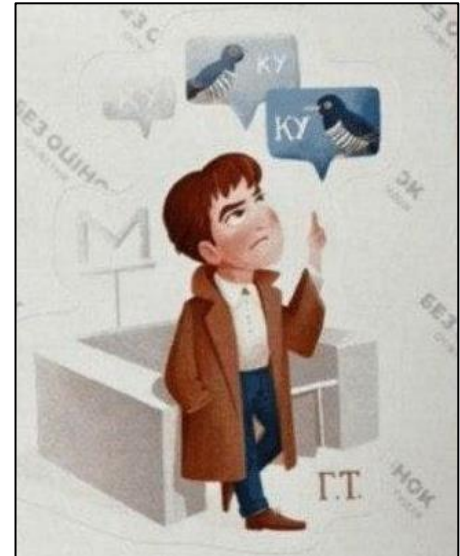
«Проміжних» станцій може бути більше, ніж на схемі, а сама карта можлива у вигляді звичайної географічної карти. Запропоновану карту доречно використати на уроці української літератури у 9 класі при вивченні біографії Т. Шевченка.

Під час вивчення біографії видатних письменників або ж літературних героїв учням пропонується завдання: скласти таблиці, які мають такий вигляд: параметри біографії змінюються відносно теми, яка вивчається (Табл.2).

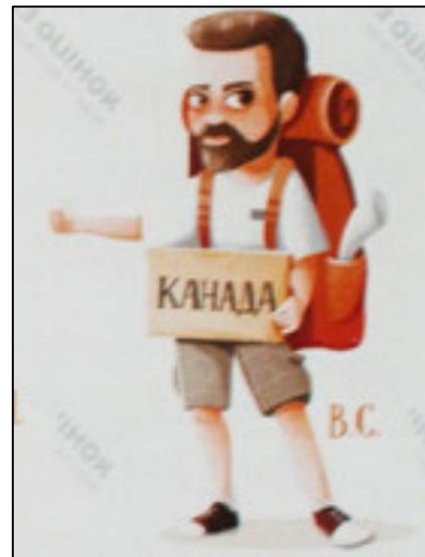
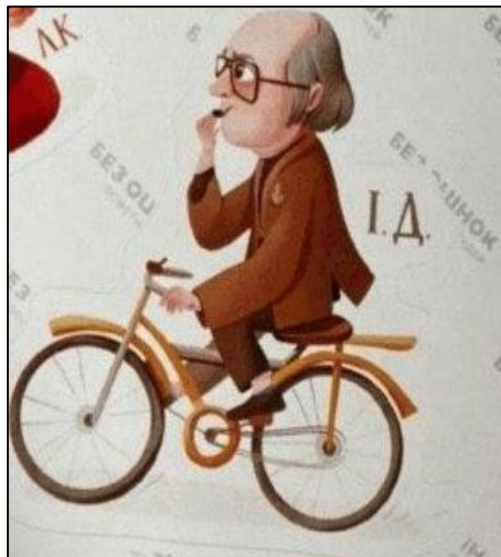
Таблиця 2

Ключове слово	Факти, події, асоціації (Хто? Що?Де? Коли?)
Народження	
Навчання	
Перша публікація	
Професія	
Бунт проти	
Еміграція	
Заслуги і нагороди	
Здоров'я	
Смерть	

Учні 9-11 класів оцінять такий спосіб узагальнення фактів про письменника та його твори як дизайнерська візуалізація постатей письменників (Рис. 4-7).

Рис.4-5. Дизайнерська візуалізація. Б-І. Антонич. Г. Тютюнник

Рис.6-7. Дизайнерська візуалізація. І. Драч. В. Стефаник

Використання готових картинок на уроках узагальнення та систематизації активізує спостережливість, пам'ять, увагу до деталей, допомагає відтворити вивчений матеріал. Завдання самостійно створити дизайнерську візуалізацію розвиває творчий потенціал учня, дозволяє йому стати ближчим з письменником та його твором.

Крім схем, учнями створюються презентації на певну тему: «Літературні роди», «Стилі в літературі», «Книжка в житті людини», що сприяє розвитку в учнів самостійності, кращому сприйняттю та засвоєнню навчального матеріалу (Додаток 1)

Для учнів 5-6 класів на уроках розвитку зв'язного мовлення можна запропонувати завдання «Створи комікс до твору». Сюжет коміксу має відображати приблизний план, за яким учні у подальшому переказують текст. При відтворенні переказу діти презентують створені матеріали. Наприклад, на уроці української літератури п'ятикласники працювали над створенням коміксу до змісту оповідання Є.Гуцала «Лось» (Рис.8).

Рис.8. Комікс до оповідання Є.Гуцала «Лось»

Цікавими та захопливими, особливо для учнів 9-11 класів, які мають високий рівень навичок роботи з комп'ютерною технікою, стали завдання зі створення

анімаційних фільмів з історії української літератури, різноманітних цікавих фактів з біографії видатних літературних діячів. З використанням спеціалізованих ресурсів для скрайбінгу учнями були самостійно створені невеликі презентаційні фільми за обраними темами, які дозволили зацікавити весь клас, призвели до успішної колективної проектної роботи дітей (Рис.9-10).

Рис.9-10. Проекти. В.Симоненко. Періоди розвитку літератури

Окрім анімаційних фільмів, учні із захопленням створюють колажі, які стосуються життєвого та творчого шляху майстрів слова (Рис.11).

Рис.11. Колаж. Ліна Костенко

На етапі підготовки до такого уроку важливо проаналізувати електронні та інформаційні ресурси, відбирати необхідний матеріал з теми уроку, структурувати і оформити його на електронних або паперових носіях.

2.3 Лайфхаки в процесі навчання учнів 5-11 класів української мови

Соціологічними дослідженнями доведено, що школярі запам'ятовують на слух до 30% матеріалу, візуально до 40%, письмове запам'ятовування становить 50%, при повторному прослуховуванні засвоєваність матеріалу доходить до 60%. При використанні ж сучасних технологій, а саме мультимедійних електронних підручників, запам'ятовування інформації може досягти 90%.

При поясненні нового матеріалу на уроці використовуємо предметні колекції (ілюстрації, фотографії, портрети, відеофрагменти досліджуваних процесів і явищ, відеоекскурсії), динамічні таблиці і схеми, інтерактивні моделі, проєктуючи їх на великий екран за допомогою мультимедійного проєктора. При цьому істотно змінюється технологія пояснення матеріалу – учитель коментує інформацію, що з'являється на екрані, у разі потреби супроводжує її додатковими поясненнями та прикладами.

Велику допомогу в пошуку необхідної інформації надає каталог освітніх ресурсів з різних напрямків навчання, розміщений у всесвітній мережі Інтернет. Інтернет несе величезний потенціал освітніх послуг (електронна пошта, пошукові системи, електронні конференції) і стає складовою частиною сучасної освіти (Додаток 2). Отримуючи з мережі навчально-значиму інформацію, учні набувають навичок:

- цілеспрямовано знаходити інформацію і систематизувати її за заданими ознаками;
- бачити інформацію в цілому, а не фрагментарно, виділяти головне в інформаційному повідомленні.

На початку вивчення нової теми учні залучаються до пошуку та систематизації теоретичного матеріалу, узагальнення цікавих фактів та аналізу інформації у вигляді презентацій та проєктів. До роботи над якими залучаються усі учні: клас об'єднуємо в групи, кожна з яких працює над окремою підтемою.

Систематизувати інформацію допоможе прийом «Асоціативний кущ», який спонукає дітей вільно думати й відкрито висловлювати свої думки. Він спрямований на стимулювання мислення учнів про зв'язки між окремими поняттями. Асоціативний кущ переважно використовується на початку вивчення теми під час з'ясування відомих фактів до вивчення нового матеріалу і для створення опорних узагальнюючих схем під час вивчення нового матеріалу й підбиття підсумків. Мета: записати всі ідеї щодо опорного слова або фрази та встановити зв'язки між ними (Рис.12-14).

Рис.12. Асоціативний кущ. Речення

Рис.13. Асоціативний кущ. Іменник

Використання прийому «Асоціативний куц» стимулює мислення учнів, і, як наслідок, переходу теоретичного матеріалу в довготривалу пам'ять, що є вкрай важливим при підготовці до ДПА та ЗНО.

Для учнів 5 класу запропоновано простий та доступний спосіб запам'ятати кількість частин мови в українській мові, адже вона відповідає кількості пальців на руках:

- Іменник
- Прикметник
- Займенник
- Числівник
- Дієслово
- Прислівник
- Прийменник
- Сполучник
- Частка
- Вигук

Рис.14. Асоціативний куц. Частини мови

Вкрай цікавими для учнів є завдання з самостійного створення навчальних матеріалів – піктограм (умовні малюнки із зображенням будь-яких дій, явищ, предметів). Наприклад, складання речень зі словниковими словами та підбір зображень, які допоможуть дітям згадати вивчену орфограму (Рис.15).

Рис.15. Створення піктограм

Для легкого запам'ятовування правил української мови доречно використовувати мнемонічні фрази.

Так, наприклад, вивчаючи тему «Спрощення в групах приголосних», учням пропонується запам'ятати слова, спрощення у яких не відбувається, шляхом запам'ятовування кумедної фрази: **«Кістлявий пестливий хлопець шістнадцять разів хвастнув своїм зап'ястним тату»**.

Наведемо приклади найбільш поширених мнемонічних фраз, завдяки яким легко запам'ятати правила української мови:

1. Відмінки

Називний, Родовий, Давальний, Знахідний, Орудний, Місцевий, Кличний
"На Родини Для Зими Осінь Мостить Килими"

2. «Де Ти З'їСи Ці ЛиНи?»

Букви, після яких пишеться м'який знак (козацький, сьомий, лялька, дзьоб).

3. «**МаВПа БуФ**» (губні приголосні звуки)

Букви, після яких пишеться апостроф (б'ють, в'юн, черв'як).

4. «Де Ти З'їСи Цю ЧаШу ЖиРу»

Букви, після яких у словах іншомовного походження пишеться "И" (правило «дев'ятки») (директор, таксист, режим).

5. «**КаФе "ПТаХ"**»

Букви, перед якими пишемо префікс "с-" (схопити, сфотографувати, стерти).

6. «**УСе Це КаФе «ПТаХ і ЧаШа», "ЦаП ХоЧе ФіСТаШКи"** - глухі приголосні звуки

7. «**Буде ГоЖе ГеДЗю у ДЖаЗі**» - дзвінкі приголосні звуки

8. «**Ми ВиНиЛи РіЙ**» - сонорні приголосні звуки

9. «**Ще їЖДЖу**» – шиплячі приголосні.

10. «**СЦе їЗДЗу**» (вимовляємо «ще їжджу» по-дитячому:) – свистячі приголосні.

Щоб підвищити рівень зацікавленості учнів у вивченні мнемонічних фраз, можна доповнювати їх креативними малюнками, адже відомо, що позитивні емоції під час навчання сприяють кращому закарбуванню матеріалу в пам'ять.

Старшокласники полюбляють зображати асоціації до того чи іншого правила за допомогою піктограм. Піктограми – маленькі прості малюночки чи значки, у яких виділяються суттєві ознаки предмета або поняття. Цей прийом можна використовувати не лише для розвитку мовної активності. “Намалювати” вірш – це весело й незвично, а отже – ефективно!

Правила:

- зображуємо кожне слово окремо;
- мінімальна кількість кольорових картинок - це полегшує обробку інформації мозком;
- короткі або службові слова можна прописувати, позначати розділові знаки;
- до піктограм дій краще додавати стрілочки – вектори;
- зображуємо перший варіант із запропонованих дітьми – він, як правило, запам'ятовується найкраще.

У процесі навчання здійснюється мотивація учнів до вивчення правил або слів, які необхідно запам'ятати. Особливо це стосується теми «Наголос». Упродовж вивчення теми розроблено короткі пам'ятки для учнів:

- Дієприкметники – завжди наголошений перший склад (підданий, копчений), прикметники та іменники – другий (підданий, копчений).
- Одиниці вимірювання завжди наголошуються на –метр: сантиметр, дециметр, кілометр, а вимірювальні прилади – на склад раніше: центнер, барометр, термометр.
- Прикметники традиційно наголошуються на закінченні: фаховий, чарівний, черговий, пітний, котрий, добовий, щодобовий, роздільний, тим'яний, текстовий тощо.

- Запам'ятати назавжди: лише вірші, лише випадок (бо випадок = припадок).

Учні 11 класу мають змогу підготувати освітні матеріали у вигляді «веселкових довідників». Придбавши набір кольорових блокнотів, виписують туди слова, наголоси в яких потрібно запам'ятати в процесі підготовки до ЗНО: у червоному блокноті – слова з наголосом на першому складі, у синьому – слова з наголосом на другому складі, у зеленому – слова – винятки і т.д. Така ідея виявилась дуже цікавою для учнів, тому вони активно використовували її в процесі підготовки не лише до ЗНО, але й до поточних контрольних оцінювань (Рис.16).

Рис.16. Словнички наголосів

Для підготовки до ЗНО можна використати такий лайфхак, як створення шпаргалки. Учні розглядають роздруківку із зображенням юнака. Керуючись вказівками вчителя, випускники пригадують основні правила правопису та підписують відповідні частини тіла прикладами. Отриману в результаті плідної роботи шпаргалку застосовують при підготовці до уроків та ЗНО (Рис.17-18).

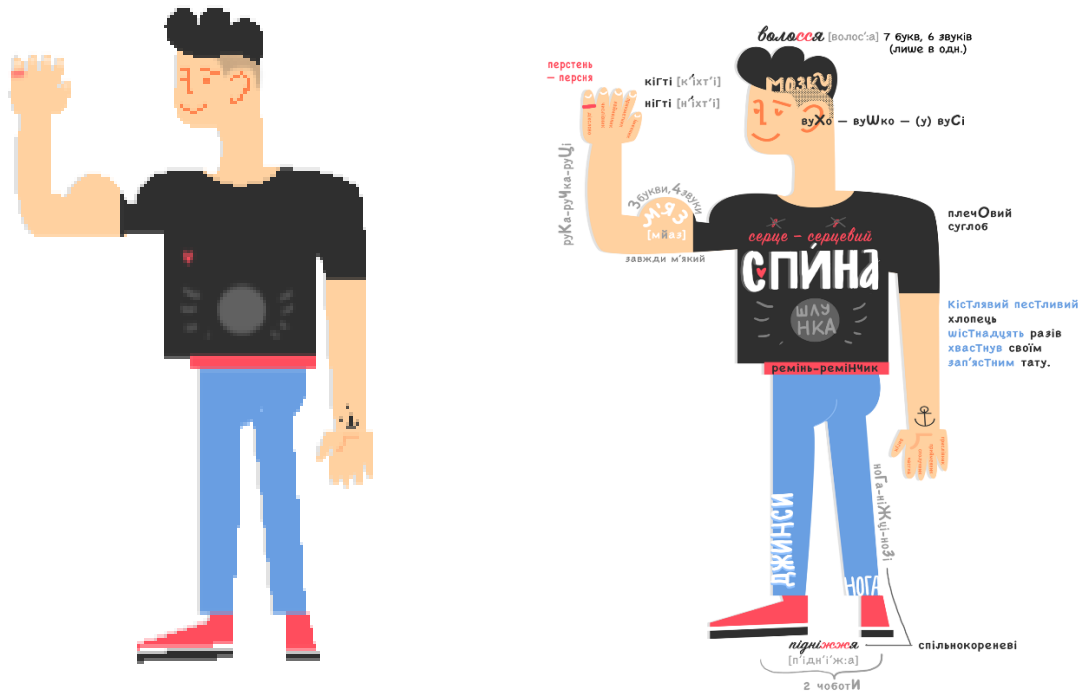

Рис.17-18. Інфографіка «Тіло як шпаргалка»

Особлива увага приділяється навчанню учнів з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (інфографіка та скрайбінг).

Скрайбінг (від англійського «scribe» - накидати ескізи або малюнки) – це створення невеликих зрозумілих малюнків, які роблять сенс лекції або презентації зрозумілішим (Рис.19).

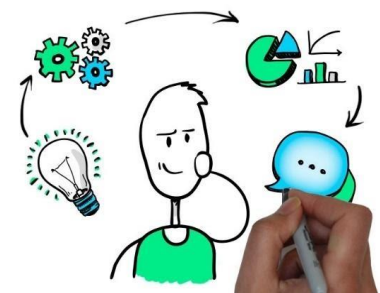

Рис.19. Скрайбінг

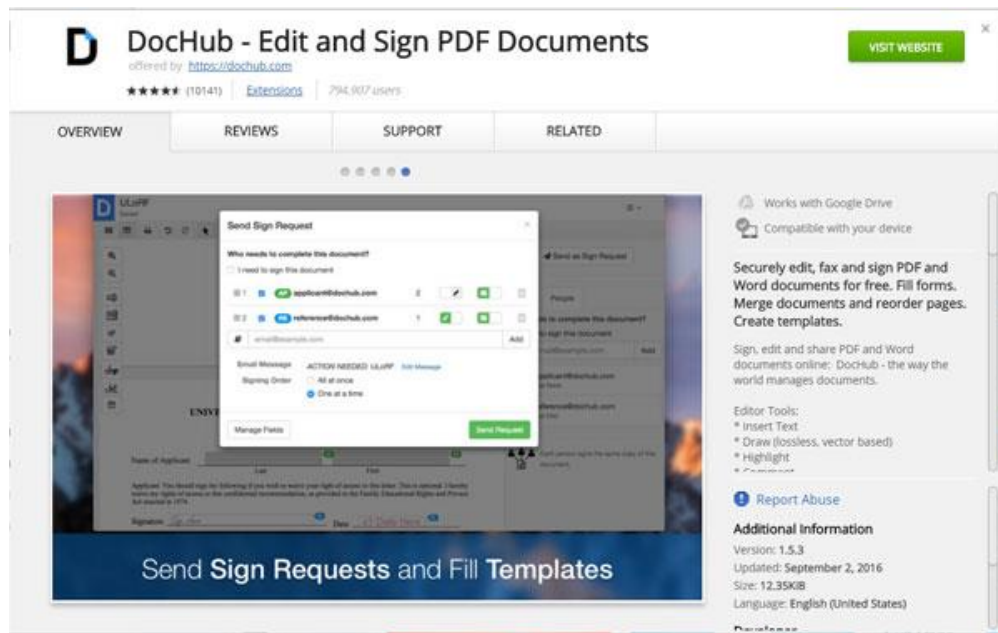
Інформаційна графіка або інфографіка (англ. Information graphics; infographics) – це графічне зображення, яке призначене для візуального подання комплексної інформації, даних або знань. Інформація, яка складається із елементів, що нерозривно пов'язані між собою і мають спільну суть, легше сприймається за інші традиційні форми подання, наприклад, текст чи таблиці (Рис20).

Рис.20. Приклад інфографіки

Метою впровадження лайфхаків у викладацьку діяльність є створення можливостей для ефективного запам'ятовування учнями матеріалу, розвитку в них творчих здібностей та інтересу до предмета, спрямованість на сучасні пізнавальні потреби учнів. Так, відомо, що графічні образи обробляються в мозку в 60 тис. разів швидше, ніж текст, а наші очі можуть фіксувати 36 тис. візуальних повідомлень на годину і обробляти зображення, які ми побачили всього за 13 мілісекунд.

Зіштовхнувшись з проблемою труднощів, що виникають у дітей при виконанні домашніх завдань з роздатковим матеріалом, який губиться, псується, ми спільно з учнями обрали формат «онлайн-домашні», за допомогою безкоштовного розширення Google, Chrome, DocHub. Розширення дає можливість передавати домашні завдання через платформу Google Classroom, де учні мають змогу редагувати документи та виконувати завдання, запропоновані педагогом (Рис.21).

Рис.21.Сторінка в DocHub

Використання цього освітнього додатку значно спростило витрати часу на підготовку домашніх завдань та їх перевірку. Крім цього, робота з «онлайн-домашніми» дозволяє економити кошти, витрачені на друк індивідуальних роздаткових матеріалів для учнів, та надає змогу персоналізувати завдання учнів згідно інтересів та рівня знань.

У роботі активно використовуються Інтернет-ресурси в процесі підготовки і проведення лайфхаків для учнів 5-11 класів, при організації дослідницької та проєктної роботи учнів, проведенні моніторингу результатів навчання.

Під час дистанційного навчання набуває поширення використання онлайн-додатку LearningApps. Він дозволяє педагогові створювати різноманітні вправи, які перевіряють володіння фактичним матеріалом та розвивають в учнів мислення, увагу, навички аналізу та синтезу. Школярі виконують запропоновані завдання для закріплення вивченого матеріалу. У разі допущення помилки отримують коментар-підказку, який допоможе заповнити прогалини в знаннях (Рис.22-23).

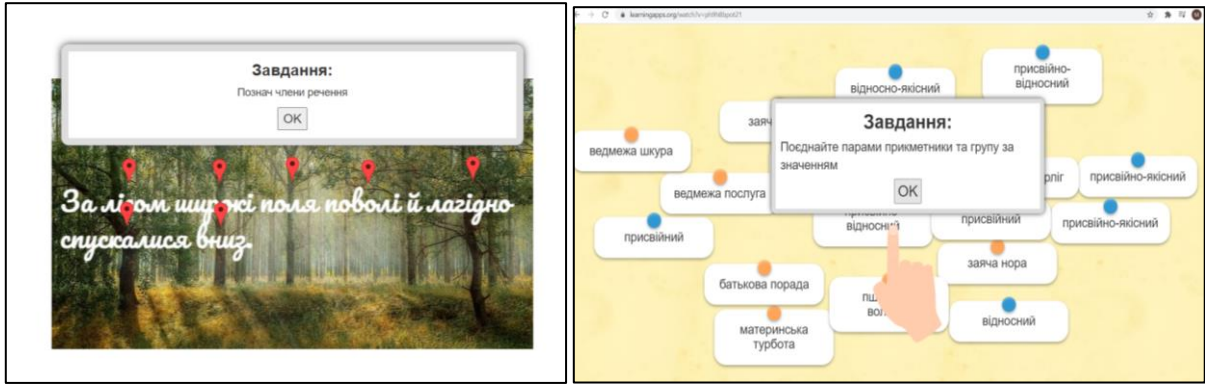

Рис.22-23. Зразки вправ, розроблених за допомогою LearningApps.

Розділ III. Методичні рекомендації щодо використання лайфхаків на уроках української мови та літератури

Досвід використання лайфхаків у процесі викладання української мови та літератури в 5-11 класах дозволяє виділити основні дидактичні принципи:

- систематичність і послідовність;
- доступність;
- диференційованість;
- науковість.

Цілеспрямоване введення лайфхаків у структуру уроку дозволяє активізувати процеси мислення, уваги учнів, поліпшити сприйняття, розуміння й запам'ятовування навчального матеріалу.

Плануючи урок, необхідно:

- визначити контингент слухачів: хто вони?;
- врахувати вікову групу;
- врахувати рівень наявних теоретичних та практичних знань учнів індивідуально для кожного класу.

Переваги використання лайфхаків при викладанні української мови та літератури як засобу підтримки і активізації навчального процесу досить широкі: наочність, швидкість доступу до великих обсягів інформації та її пошуку, можливості перегляду результатів моделювання в реальному часі. Ці та інші переваги спонукають до використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках у якості реальної моделі будь-якого процесу (при наявності певного програмного забезпечення). Однак все це вимагає від педагога досить високого рівня знань і досвіду в сфері застосування сучасних ідей у процесі викладання дисциплін мовно-літературної освітньої галузі.

Лайфхаки, які використовуються в роботі з учнями, дозволяють:

- наочно представляти матеріал;
- інтенсифікувати процес пояснення нового;
- регулювати обсяг і швидкість виведеної інформації;

- підвищувати пізнавальну активність учнів;
- здійснювати ефективну та якісну підготовку школярів до ЗНО.

На закріплення вивченого матеріалу дітям слід пропонувати роботу з електронними хрестоматіями, довідниками, словниками, тренажерами і т.д. На цьому етапі використовуються фронтальні, групові, індивідуальні та диференційовані форми організації навчальної діяльності учнів.

Для організації диференційованого навчання заздалегідь розробляються завдання для учнів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей (рівня підготовленості, домінуючого каналу сприйняття і т.д.). Роздатковий матеріал готується як в електронному, так і паперовому вигляді.

Для контролю знань учнів з опрацьованої теми організовується проміжне тестування (фронтальне або диференційоване, на комп'ютері або письмово, з автоматичною перевіркою на комп'ютері або з подальшою перевіркою учителем), рішення головоломок, кросвордів, ігрових ситуацій із застосуванням отриманих знань.

Організація навчального процесу з використанням лайфхаків, перш за все, повинна сприяти активізації пізнавальної сфери учнів, успішному засвоєнню навчального матеріалу та сприяти психічному їх розвитку.

Отже, лайфхаки на уроках української мови та літератури повинні виконувати певну освітню функцію, допомогти дитині розібратися в потоці інформації, сприйняти її, запам'ятати. Лайфхаки повинні бути допоміжним елементом навчального процесу, а не основним. Робота вчителя з використанням лайфхаків повинна бути чітко продуманою і дозованою. Такі уроки захоплюють новизною, можливістю включати в шкільний курс альтернативні ідеї і нестандартні підходи (Додатки 3-4).

Висновок

Використання лайфхаків в навчальному процесі – це не ключовий спосіб засвоєння інформації, але один із шляхів, які можуть оптимізувати, підняти інтерес школярів до вивчення предмета, реалізувати ідеї сучасного навчання, підвищити темп уроку, збільшити обсяг самостійної роботи. Він сприяє розвитку логічного мислення, культури розумової праці, формування навичок самостійної роботи, а також робить істотний вплив на мотиваційну сферу навчального процесу.

Визначимо завдання, які вирішуються за допомогою використання лайфхаків в процесі викладання мови та літератури:

- вдосконалення організації викладання, підвищення індивідуалізації навчання;
- підвищення продуктивності самопідготовки учнів;
- індивідуалізація роботи самого вчителя;
- посилення мотивації до навчання;
- активізація процесу навчання, можливість залучення учнів до дослідницької діяльності;
- забезпечення гнучкості процесу навчання.

Однією з переваг навчання з використанням лайфхаків є індивідуалізація навчання. Однак, поряд з перевагами тут є і недоліки. Індивідуалізація згортає і так дефіцитне в навчальному процесі живе діалогічне спілкування учасників освітнього процесу – педагогів і учнів, учнів між собою – і пропонує їм сурогат спілкування у вигляді «діалогу з комп'ютером». Отже, вкрай важливим є дотримання методичних рекомендацій при плануванні та проведенні уроків із використанням сучасних освітніх технологій та методів навчання.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми викладання української мови як іноземної: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 19 квітня. Білоцерківський НАУ, 2019. 84 с.
2. Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій: Збірник матеріалів III міжнародної науковопрактичної Інтернет-конференції / За заг. ред. С.В. Шепітько. – Маріуполь, 2017. – 268 с.
3. Бодик О. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія / О. Бодик, Т. Рудакова. – К.: Лотос, 2015. – 358 с.
4. Варзацька Л. Формування оргдіяльнісних умінь на уроках української мови в старшій школі на академічному рівні : метод. посіб. Київ. Педагогічна думка, 2012.- 144 с.
5. Грищенко А.П. Сучасна українська літературна мова / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ, Н.І. Тоцька, І.М. Уздиган. – К.: Вища школа, 2015. – 452 с.
6. Лепко Г. В. Метод проектування в навчальному процесі / Г. В. Лепко // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2011. – № 1. – С. 161–163.
7. Чепурна М. А. Особливості перекладу ділових листів // Лінгвістика і поетика тексту. - № 1. – 2017. – с. 211 – 215.
8. Цимбал О. А. Використання мультимедійних засобів навчання у викладанні української мови як іноземної / О. А. Цимбал, Т. Ю. Іванець // Зб. матеріалів X міжнар. наук.-практ. конф. „Гуманізм та освіта”. – Вінниця, 2010. – с. 334–337

Додатки

Додаток 1

Презентація до уроку української літератури у 6 класі з теми

«Книжка в житті людини»

Книжка в житті людини. Творча майстерня автора від давнини до сьогодення. Зміни формату книжки впродовж віків. Сучасний читач і його роль у новому «житті» твору

Слайд 1.

У давнину книги переписували від руки ченці або послушники при монастирях. Одну книжку створювали від кількох місяців до кількох років. Писали в ті часи гусячими перами на пергаменті, який був доброї якості, білий і гладенький. Краї аркушів були нерівними, а поверхня – шорсткою.

Слайд 2.

Над ним переписувачі працювали впродовж 1556–1561 років у Пересопницькому монастирі на території нинішньої Рівненської області.

ПЕРЕСОПНИЦЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ

Слайд 3.

1581 року Іван Федоров видає **Острозьку Біблію**, що стала основою для сучасного тексту слов'янської Біблії.

Слайд 4.

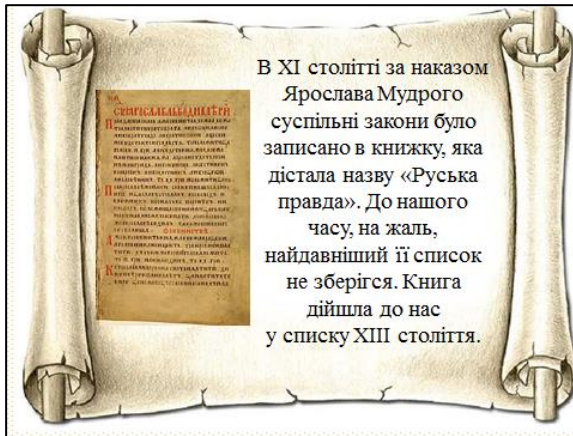
Перша датована книжка, написана за часів Київської Русі, що збереглася донині, – це **Остромирове Євангеліє**.

Слайд 5.

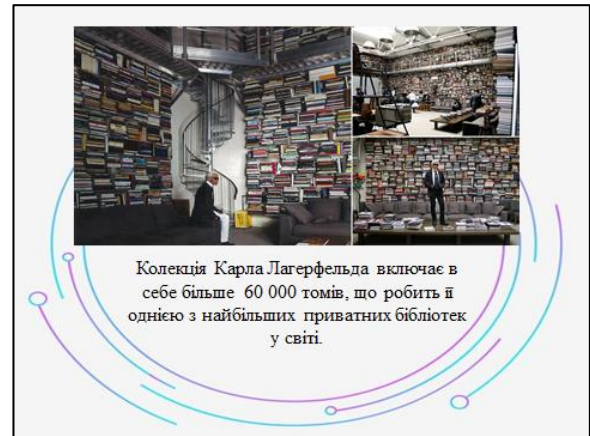

Одними з найдавніших збережених пам'яток писемності Київської Русі є Ізборники Святослава 1073 та 1076 років, створені для чернігівського князя Святослава Ярославича.

Слайд 6.

Слайд 7.

Слайд 8.

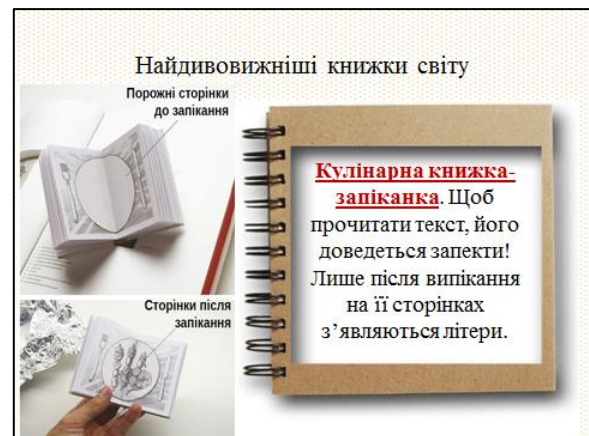
Слайд 9.

Слайд 10.

Слайд 11.

Слайд 12

Додаток 2

Освітні інформаційні ресурси

1. <https://ukr-lifehacks.ed-era.com/>

Корисний тематичний ресурс, який стане у нагоді як учням і батькам, так і вчителям-предметникам. Портал цілком присвячено корисним лайфхакам з вивчення української мови.

2. <https://www.youtube.com/channel/UCuHkDtaNSVx347XeUNme5rg>

Канал з великою кількістю відеороликів, який містить матеріали з усіх навчальних дисциплін та буде корисний не лише учням старших класів, а всім, хто готується до здачі ЗНО.

3. <https://www.kosheliev.icu/>

Сайт, що містить велику кількість навчальних матеріалів, поданих у цікавій та практично спрямованій формі. Для учнів, що вивчають українську мову та літературу, тут знайдуться різноманітні тренажери, відеоуроки, та, звісно, лайфхаки, вивчення яких допоможе краще засвоїти складні теми та успішно здати держані іспити.

4. Enjoy The Science – група інформаційних ресурсів, яка буде цікавою для учнів старших класів, які є активними користувачами соціальних мереж.

Facebook - <https://www.facebook.com/enjoythescience>

Instagram - <https://www.instagram.com/enjoythescience>

TikTok - <https://www.tiktok.com/@enjoythescience>

Якщо деякі учні скептично ставляться до перегляду матеріалів сайтів або ютуб-відео, формат коротких публікацій в «Інстаграм», відео в мережі «Тік ток» може припасти їм до смаку.

5. <https://edera.gitbook.io/>

Інформаційний ресурс, цілком присвячений лайфхакам з української літератури. Містить 15 розділів, кожен з яких поділено на підрозділи, та стисло цікаво розкриває основні теми, які вивчаються у 5-11 класах.

6. <https://nus.org.ua/teacher/laifkhaky-z-ukrainskoi-literatury/>

Онлайн-курс з української літератури з великою кількістю цікавих порад та лайфхаків. Цей курс рекомендуємо учням при підготовці до ЗНО та ДПА.

7. ed-era.com/ukr-lifehacks

Ресурс містить лайфхаки з української мови, розроблені громадською спільнотою "Освіторія". Важливим доповненням курсу є виконання творчого завдання з оцінюванням за технологією "peer-to-peer" (студентам курсу надано можливість перевіряти твори одне одного й за системою критеріїв виставляти бали). Ще однією особливістю курсу є "аркуші студента", роздрукувавши які учні зможуть узагальнити здобуті знання та створити власний міні-конспект усіх тем.

Додаток 3

Конспект уроку з української мови. 10 клас

Тема. Фразеологічне багатство української мови. Багатозначність, синонімія, антонімія фразеологізмів. Роль фразеологізмів у мовленні

Мета: поглибити знання учнів з української фразеології;

- розкрити стилістичні особливості лексичних та фразеологічних одиниць;
- формувати вміння використовувати фразеологізми в мовленні;
- розвивати мовленнєво-комунікативну, соціальну, полікультурну, творчу компетентності;
- збагатити мовлення новими фразеологізмами та крилатими висловами; розвивати творче мислення;
- удосконалювати вміння працювати самостійно, у групах і колективно;
- виховувати цікавість до вивчення рідної мови.

Тип уроку: урок-дослідження

Міжпредметні зв'язки: українська література, мистецтво

Фразеологізми – іскрометні скарби мовної образності.

В. Ужченко

Хід уроку

I. Організаційний момент. Мотивація навчальної діяльності

У народі кажуть: *«Слово, воно що яблучко: з одного боку зелене, з іншого – червоне, тільки вмій його повертати»*. Головна думка – в останніх словах: умій володіти словом і користуватися багатством рідної мови.

Свого часу В.О.Сухомлинський писав : *«Кожен вираз рідної мови має своє обличчя. Як у квітки, у них свій неповторний аромат і відтінок барви, а цих відтінків кожна барва має тисячі»*.

Проблемним завданням і предметом роботи сьогодні на уроці будуть фразеологізми, їхнє значення та стилістичні можливості.

II. Повідомлення теми, мети та завдань уроку

Слайд 1.

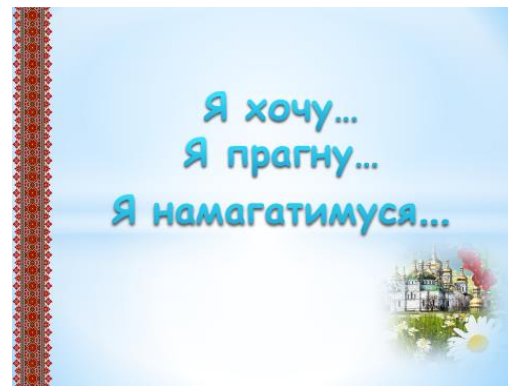
Проблемне питання: *«Чи повинна людина збагачувати своє мовлення перлинами народної мудрості?»*

Слайд 2.

Очікування.

Уявіть, що ви знаходитесь біля підніжжя символічної гори «Фразеологічний Олімп». Висловіть свої очікування за таким зразком: «Я хочу...», «Я прагну...», «Я намагатимуся...» і т. ін. Наприкінці уроку ми дамо відповідь на запитання: **«Чи дістались ми до верхівки, чи досягли очікуваного?»**.

Слайд 3.

Сьогодні на уроці я бажаю вам мати палату розуму та голову на плечах, працювати не покладаючи рук, не бути у хвості, тримати ніс за вітром й наполегливо йти крізь терни до зірок. Нехай урок наш пройде на одному подихові. Сподіваюсь, що ви будете на сьомому небі від щастя, коли зійдете на фразеологічний Олімп.

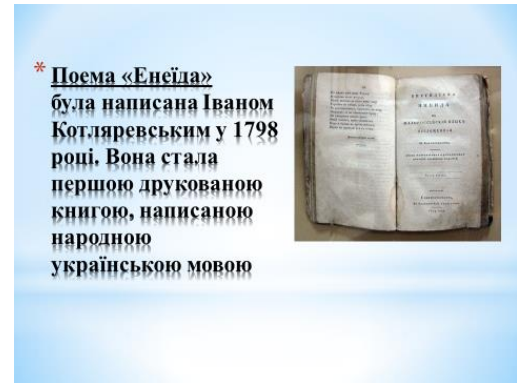
III. Актуалізація опорних знань учнів

Пропоную прочитати уривок, записаний на дошці.

Еней був парубок моторний
 І хлопець хоть куди козак,
 Удавсь на всеє зле проворний,
 Завзятіший од всіх бурлак.
 Но греки, як спаливши Трою,
 Зробили з неї скирту гною,
 Він, взявши торбу, тягу дав;
 Забравши деяких троянців,
 Осмалених, як гиря, ланців,
 П'ятами з Трої наживав.
 Він, швидко поробивши човни,
 На синє море попускав,
 Троянців насаджавши повні,
 І куди очі почухрав.

Слайд 4.

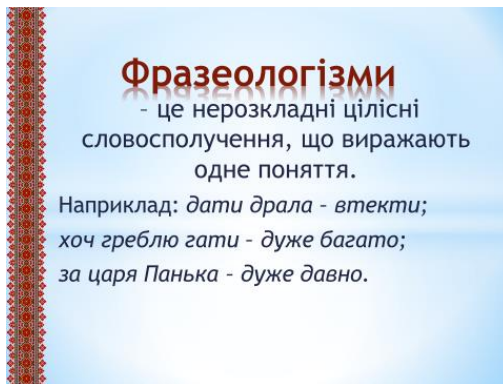

Слайд 5.

- Пригадайте, який це твір? Яке значення має в розвитку української літератури?

- Якими особливими словосполученнями насичений текст?

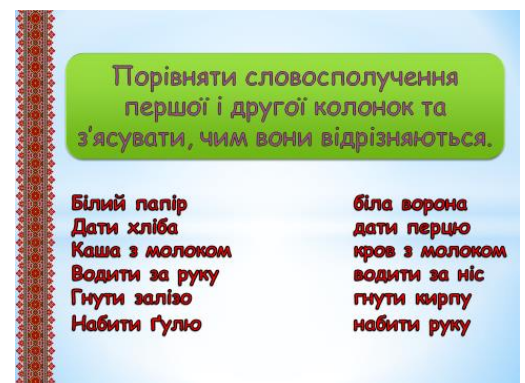
-Що таке фразеологізми?

Слайд 6.

IV. Сприйняття і засвоєння нового навчального матеріалу

1. Робота в парах. «Мозковий штурм»

Слайд 7.

Порівняти словосполучення I і II колонок та з'ясувати, чим вони відрізняються.

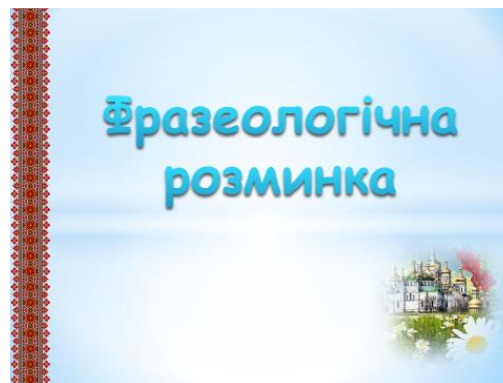
Білий папір	біла ворона
Дати хліба	дати перцю
Каша з молоком	кров з молоко
водити за руку	водити за носа
Гнути залізо	гнути кирпич
Набити гулю	набити рук

- Назвіть ознаки фразеологізмів.

Слайд 8.

2. Фразеологічна розминка з використанням піктограм.

Слайд 9.

Назвати за картинкою фразеологізм, пояснити значення, особливості вживання.

Слайд 10.

Слайд 11.

Слайд 12.

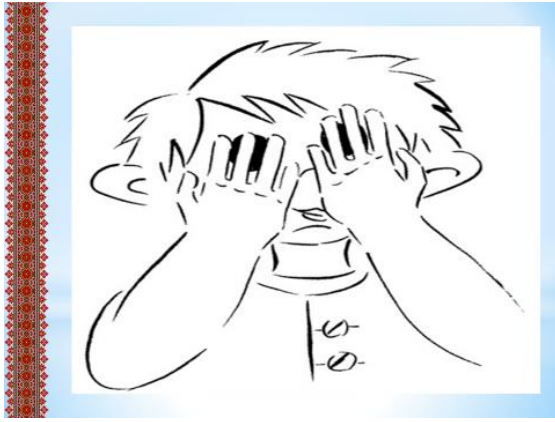
Слайд 13.

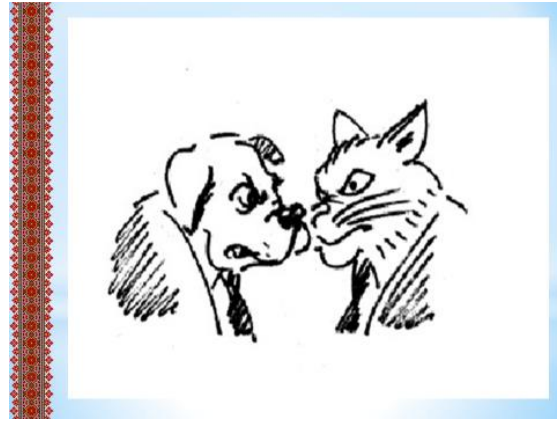
Слайд 14.

Слайд 15.

Слайд 16.

Слайд 17.

Очікувані відповіді

1. На шії сидіти - бути на утриманні, піклуванні кого-небудь; обтяжувати кого-небудь.
2. Танцювати під чужу дудку – діяти не за власним бажанням, не зі своєї волі, постійно перебувати під чийось впливом.
3. Тягну́ти ко́та за хвіст – зволікати, не поспішати з чим-небудь.
4. Як ба́ра́н на но́ві ворóта – спантеличено, виявляючи повне незрозуміння, здивування.
5. Море по коліна – ніщо не лякає.
6. Зарубати на носі: а) добре, надовго запам'ятати. б) укріпитися в певному намірі, думці ; вбити собі в голову.
7. Жити як кішка з собакою – постійно бути в незгоді.
8. Дивитися крізь пальці : а) не звертати уваги на що-небудь б) ставитися легковажно, несерйозно.
9. Мухи не зачепить – не завдасть нікому ні найменшої шкоди, неприємності, образи.
10. Водіти за ніс – обдурювати кого-небудь певний час, не виконуючи обіцяного або приховуючи щось.

Робота над поглибленням знань з теми. Багатозначність, синонімія і антонімія фразеологізмів

Для фразеологізмів властиві такі явища, як багатозначність, синонімія й антонімія.

Наприклад, багатозначним є фразеологізм *роззявити рота*: Яке значення він може мати?

- 1) говорити, казати що-небудь
- 2) уважно слухати
- 3) бути дуже враженим чимось
- 4) бути неуважним
- 5) посягати на що-небудь
- 6) рватися (про взуття)

Багатозначність серед фразеологізмів, щоправда, трапляється рідко.

Частою серед фразеологізмів є синонімія. Наприклад, значення «бувала людина» передають фразеологізми *був на коні і під конем, пройшов Крим, Рим і мідні труби, перейшов крізь сито й решето, не з одного колодязя воду пив, третій калач, стріляний горобець, бував у бувальцях*.

Серед фразеологізмів виділяються також пари з антонімічним значенням:

хоч греблю гати — як кіт наплакав,
набитий гаманець — вітер у кишенях свистить
велике цабе — невелика цяця

3.Робота в групах

« Фразеологічне сито»

Слайд 18.

- Пересійте подані фразеологізми так, щоб утворились синонімічні пари.
Поясніть їх значення.

Ні риба ні м'ясо, обдерти як липку, бити в барабани, стелитися під ноги, тримати в шорах, ні пава ні гава, останню сорочку зняти, не давати спуску, ходити на задніх лапках, дзвонити в усі дзвони, підносити до небес, пустити з торбами, співати дифірамби, бити на сполох.

(Ні риба ні м'ясо , ні пава ні гава – безвольна, безхарактерна людина; обдерти як липку, останню сорочку зняти, пустити з торбами – обібрати, силою забрати що – небудь; бити в барабани, дзвонити в усі дзвони, бити на сполох – піднімати тривогу; стелитися під ноги, ходити на задніх лапках – прислуговуватися, підлещуватися; підносити до небес, співати дифірамби – розхвалювати; тримати в шорах, не давати спуску – бути вимогливим, суворим).

«Антонімічна комбінаторика»

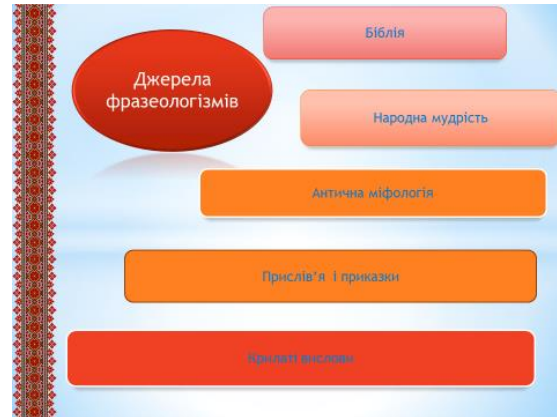
Слайд 19.

До поданих фразеологізмів доберіть антонімічну пару, з однією скласти речення

Хоч лопатами загібай –	як кіт наплакав;
тримати язика за зубами –	розпустити язика;
хоч до рани прикладай –	хоч кіл на голові теши;
вести перед –	пасти задніх.
співати дифірамби -	знімати стружку

4. Презентація творчих проєктів:

1. Джерела походження української фразеології

Слайд 20.

2. Золотий фонд національної культури

Золотим зерном української фразеології завжди були та залишаються крилаті вислови видатних осіб, які дають можливість яскраво і стисло висловити думку, схарактеризувати ситуацію (перегляд відеофайлу «Крилаті вислови Т.Шевченка»).

Дивись тут: <https://www.youtube.com/watch?v=uL39hgnHrGQ>

5. Стилістичний експеримент

Слайд 21.

Завдання. Прочитайте уривок, назвіть автора, назву, персонажів твору. Знайдіть у ньому фразеологізми, поясніть їхнє значення. Спробуйте замінити їх лексичними відповідниками. Що втрачає художній текст?

Возний. Коли другії облизня поймають, то і ми остерігаємся. Наталка многим піднесла печеного кабака, глядя на сіє, і я собі на умі.

Виборний. А вам що до Наталки? Будто всі дівки на неї схожі? Не тільки світа що у вікні; сього дива повно на світі! Та до такого пана, як ви, у іншої аж жижка задрижить.

Змінений текст.

Возний. Коли другим не повезло, то й ми остерігаємся. Наталка многим женихам одмовила; глядя на сіє, і я боюся.

Виборний. А вам що до Наталки? Будто всі дівки на неї схожі? Таких багато скрізь. Та до такого пана, як ви, кожна захоче.

- Перегляд відеофрагменту «Наталка Полтавка»

Слайд 22.

V. Узагальнення і систематизація вивченого матеріалу.

Тест

1. З'ясуйте, у якому рядку всі словосполучення є фразеологізмами:

- а) читати повість, стримано засміятися, перейти вулицю, довести додому;
- б) кінець уроку, пекти картоплю, відчинені двері, чужа праця;
- в) засипати вугілля, брати воду, говорити правду, гнути гілку;
- г) читати по очах, пекти раків, з відкритим серцем, западати в душу.

2. З'ясуйте, у якому рядку всі фразеологізми мають однакове значення:

- а) носа не показувати, нема живої душі, за тридев'ять земель;
- б) зганяти з світу, вішати собак, з легкої руки;
- в) живіт присох до спини, крихти в роті не було, ріски в рот не брати;
- г) ворожити на бобах, вити вовком, дати звістку про себе.

3. Виберіть фразеологізм, який має значення «кого-небудь щось постійно хвилює, турбує, мучить, завдає душевного болю»:

- а) кішці смішки, а мишці слізки;
- б) черв'ячок точить;
- в) зав'яз пазурець, і пташці кінець;
- г) пробігла чорна кішка.

4. Установіть значення наведених фразеологізмів.

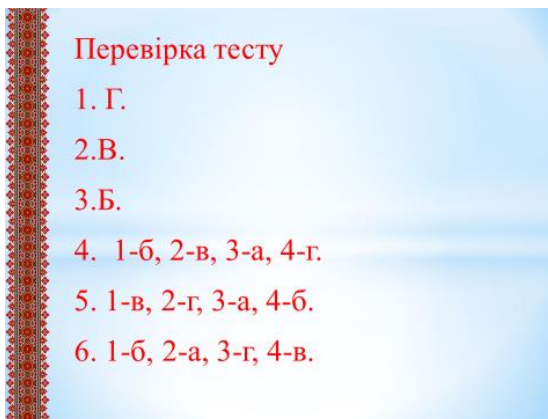
1) Стріляний птах	а) здоровий
2) Гріти руки	б) досвідчений
3) Кров з молоком	в) нечесно наживатися
4) Байдики бити	г) нічого не робити

5. Доберіть синоніми до фразеологізмів.

1) Ставати під вінець	а) одним ликом шиті
2) Заливати за шкуру сала	б) точити ляси
3) Два чоботи пара	в) брати шлюб
4) Теревені правити	г) допікати до живого

5. Доберіть антоніми до фразеологізмів.

1) Тримати в кулаці	а) тримати на виду
2) Тримати в тіні	б) попускати віжки
3) Триматися гоголем	в) піджимати хвоста
4) Тримати хвіст трубою	г) опускати руки

Слайд 23.

VI. Підсумки. Рефлексія. Оцінювання

1. Метод незакінченого речення.

На уроці я:

- повторив і узагальнив...
- зрозумів...
- найбільше мені сподобалось...
- пригадав ...
- на наступному уроці я хочу...

2. Відповідь учнів на проблемне питання: «Чи повинна людина збагачувати своє мовлення перлинами народної мудрості?»

Слайд 24.

-Чи досягли ви вершини фразеологічного Олімпу? Чи справдилися ваші очікування від уроку?

3. Слово вчителя.

- Отже, на сьогоднішньому уроці ви ще раз переконалися, що фразеологізми – іскрометні скарби мовної образності. Вони передають найтонші відтінки душевних порухів. Тож уміло користуйтеся фразеологічними скарбами у своєму житті.

VII. Домашнє завдання

- 1.Скласти гумористичне оповідання, використовуючи фразеологізми.
- 2.Пройти тренувальний тест за посиланням <https://learningapps.org/1708956>
- 3.Скласти тест на онлайн-додатку LearningApps (за бажанням)

Додаток 4**Конспект уроку з української літератури. 8 клас**

Тема. *Герасим Никодимович Калитка – бізнесмен-невдаха чи аферист-мрійник?* (Іван Карпенко-Карий. Трагікомедія «Сто тисяч». Засоби сатиричного змалювання образу Герасима Калитки. Інші образи твору).

Мета: продовжити знайомство учнів з твором «Сто тисяч», охарактеризувати образ Герасима Калитки, розвивати навички роботи з текстом; мовленнєво-комунікативну, емоційно-ціннісну, математичну компетентності, вміння володіти державною та іноземними мовами; виховувати повагу до особистості.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: тест у Google Form, презентація Power Point, підручник, опорні схеми, піктограми.

Міжпредметні зв'язки: українська мова, англійська мова, математика, мистецтво.

Хід уроку**I. Організаційний момент**

Добрий день. Рада вітати вас на уроці, бачити ваші обличчя. Приємно, що вони усміхнені. Сподіваюся, що ми збережемо ці позитивні емоції та з користю проведемо час.

II. Актуалізація опорних знань.

- *Бесіда.*

1. Що таке мрія?
2. Чи любите ви мріяти?
3. А про що, якщо це не таємниця?
4. Чи можна мріяти про матеріальне?

5. А чи були мрії у героїв нашої п'єси?

Сьогодні ми продовжуємо роботу над драмою Івана Карпенка-Карого «Сто тисяч».

Насамперед пригадаймо основні відомості про твір, виконавши тест у Google Form (<https://forms.gle/FPRskN8zQxBL6Se56>)

1. У які часи відбувається дія твору «Сто тисяч»? (Пореформені 80-90 рр. XIX ст.)
2. Яка перша назва ? («Гроші»)
3. Жанр твору ... (трагікомедія)
4. Хто такий Бонавентура? (Шукач скарбів.)
5. Про чиє весілля ідеться на початку твору? (Романа і Мотрі)
6. Хто такий Невідомий? (Єврей, що продає фальшиві гроші)
7. Чому головний герой не впізнає серед зразків, запропонованих невідомим, фальшивих купюр? (Бо вони справжні)
8. Який фінал твору?
9. Які проблеми порушує автор у творі?

III. Оголошення теми, мети, завдань

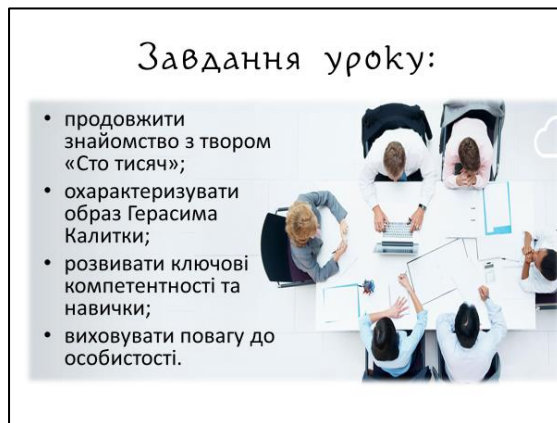
Сьогодні ми продовжимо працювати над змістом твору Івана Карпенка-Карого «Сто тисяч», розглянемо засоби сатиричного змалювання образу Герасима Калитки та інші образи твору й дамо відповідь на проблемне запитання: «Герасим Никодимович Калитка – бізнесмен-невдаха чи аферист-мрійник?»

Слайд 1.

Завдання нашого уроку такі (зачитують учні):

Слайд 2.

IV. Основний зміст уроку.

1. Слово вчителя

На початку уроку ми говорили про мрії й дійшли висновку, що кожен з героїв твору мріяв про щось окреме, особливе. Зараз ми докладніше зупинимося на образах трагікомедії, їхніх рисах характеру, мріях. Розпочнемо з головного персонажа – Герасима Никодимовича Калитки. Як і кожна людина, він наділений як позитивними, так і негативними рисами. Нашим завданням буде з'ясувати, яким же є насправді цей персонаж.

2. Укладання таблиці «Риси характеру Герасима Калитки»

Протягом уроку ми заповнимо таблицю, запропоновану на слайді, рисами характеру героя трагікомедії.

Слайд 3.

Деякі з них я попрошу замінити фразеологізмами. Пригадайте, що таке фразеологізм.

(Фразеологізми – це стійкі сполучення слів, які називають предмет, ознаку або дію образно; їх можна замінити одним словом).

Чому я про це прошу? По-перше, п'єси, які показував театр корифеїв, були близькими глядачам з одного боку саме завдяки зрозумілій їм мові, а по-друге, у мовленні самого Герасима доволі багато фразеологізмів.

Окрім того, до фразеологізмів я пропоную дібрати відповідники англійською мовою та знайти картинки-пиктограми, які допоможуть краще запам'ятати ці вислови.

3. Створення резюме.

- Що ми знаємо про цього персонажа: вік, соціальний стан, родина, друзі, власність?
- У героя цікаве прізвище: Калитка. Що воно означає?

Слайд 4.

4. Робота з підручником.

- Яка мрія була в Герасима? Знайдіть цитату з твору й зачитайте.

(«...Ох земелько, свята земелько, божса ти дочечко! Як радісно тебе загрибати до купи, в одні руки... Приобрітав би тебе без ліку. Легко по своїй власній землі ходить. Глянеш оком навколо — усе твоє: там череда пасеться, там орють на пар, а тут зазеленіла вже пшениця і колосується жито; і все то гроші, гроші, гроші...)

- Для чого йому так багато землі?
- Чи можна вважати Герасима бізнесменом?

5. Словникова робота.

Бізнесмен – це фізична особа, яка професійно займається комерційною діяльністю в різних масштабах, інвестує власні і позикові кошти у виробництво, торгівлю і різні галузі народного господарства.)

Аудит (лат. *Audit* – слухати) – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання.

6. Створення бізнес-плану

За результатами обговорення план діяльності Герасима Калитки має такий вигляд.

Мета діяльності: купівля землі Смоквинова

1. Аудит грошових надходжень.
2. Пошук компаньйона та додаткових джерел доходу.
3. Підтримка та розвиток свого господарства.
4. Угода з Невідомим

Слайд 5.

Обговоримо кожен з пунктів плану окремо.

1) Аудит грошових надходжень.

Користуючись текстом твору, складіть математичний вираз, який відобразить фінансову ситуацію Калитки.

- Яка сума необхідна на купівлю землі? (20 тис. = 5 тис.+ 15тис)

Аудит грошових надходжень

- «...Що ж, копіталу не хватає...
Маю п'ять тисяч, а ще треба не

$X = ?$
 $5\ 000 + 15\ 000 = 20\ 000$
 $X = 20\ 000$

Слайд 6.

- Де взяти потрібні кошти? (*«Хіба послухать жидка...»*)

- Який ризик? У чому привабливість пропозиції? Оцініть задум Герасима, скориставшись SWOT-аналізом.

7. Проведення SWOT-аналізу

Оцінка ризиків (SWOT-аналіз)	
S (strengths)	W (weaknesses)
100 тисяч на купівлю землі	Фальшиві гроші можуть дуже вирізнятися
O (opportunities)	T (threats)
Купити більше землі	Страх бути спійманим

Слайд 7.

- Якою була реакція на «фальшиві» гроші?
- Які риси характеру Герасима можна виділити? Підбір картинки-пиктограми (*Одержимість грошми, здатність іти на ризик, довірливість, заздрість – The neighbor's grass is greener*).

Слайд 8.

- 2) Пошук компаньйона та додаткових джерел доходу.

Слайд 9.

- Кого Герасим запрошує взяти участь у своєму задумі? Чому?
- Про що мріє Савка?
- Які стосунки між кумами?
- Що можна сказати про Герасима?

(Любить загібати жар чужими руками, боягуз, обіцяє частину грошей кумові)

Доки проходить апробація грошей, Герасим планує додаткові джерела доходу: майбутнє сина Романа. У чому суть? *(Одруження з донькою Пузиря – придане, хороше майбутнє синові).*

- Хто складає компанію Романові? *(Бонавентура)*
- Чи допомагає він втіленню задуму Герасима? Чому? *(Фантазер-мрійник, який живе за рахунок інших, викликає сміх).*
- Чи змінилася його думка стосовно задуму після візиту Романа до Пузиря?

Чому?

Ця частина плану не спрацювала.

Риси характеру: гордий (дерти носа – get on one's high horse), грубий, злий (аж іскри з очей сипляться – foam at the mouth).

- А як там місія кума Савки? *(Гроші розміняно)*
- Яка реакція Герасима? *(Щасливий – бути на сьомому небі – on cloud nine, дає дозвіл на шлюб Романа з Мотрею; риси характеру: турботливий батько, може бути щедрим).*

Слайд 10.

8. Фізкультхвилинка

1. Літературознавча фізкультхвилинка

Епічні твори – поворот вліво, ліричні твори – поворот вправо, драматичні твори – присісти

Роман, вірш, новела, пісня, драма, елегія, трагікомедія, казка, гімн, оповідання, повість, трагедія.

2. Зарядка для очей

Слайд 11.

3) Підтримка та розвиток свого господарства

Герасим постійно тримає на контролі своє господарство.

- Яке його ставлення до наймитів?
- Кого звинувачує у вільній поведінці наймитів на кухні?

- Яке ставлення до дружини наодинці? На людях?
- Яким Параска описує своє життя з Герасимом? Про що мріє вона?

Риси характеру: жорстокий, пихатий, жадібний (взимку снігу не дістанеш – cheapskate), лукавий (two-faced); роботящий (трудитися до сьомого поту – be as busy as a bee), економний, жаліє худобу.

Слайд 12.

4) Угода з Невідомим

- Чи успішна угода на перший погляд?
- Як Калитка зумів обдурити жида?
- Якою ж є реальна картина з купленими ста тисячами?
- Якою є подальша поведінка Герасима?

Риси характеру: хитрість, слабка воля, егоїзм.

9. Аналіз таблиці «Характеристика Герасима Калитки»

- Перегляньте записані риси характеру. Яких більше: позитивних чи негативних?

Характеристика Герасима Калитки	
Позитивні риси	Негативні риси
<ul style="list-style-type: none"> • здатність іти на ризик • може бути щедрим • обіцяє частину грошей кумові • гордий • турботливий батько • роботящий • економний • жаліє худобу 	<ul style="list-style-type: none"> • одержимість грішми • заздрість • довірливість • любить загібати жар чужими руками • боягуз • злий • пихатий • жадібний • лукавий

Слайд 13.

- Яке у вас враження про Герасима?
- Чи було вам його шкода? А чи були моменти, коли вам було смішно?

«Сто тисяч» – це сатирична трагікомедія характерів (різновид комедії, драматичний твір, у якому поєднуються ознаки комедії та трагедії; під час комедійного конфлікту відбуваються трагічні події), у якій висміюється жадоба до збагачення.

10. Повторення визначень засобів комічного.

- Які засоби комічного ви знаєте?

Гумор — різновид комічного, відображення смішного в життєвих ситуаціях і людських характерах у доброзичливому тоні.

Іронія — приховане кепкування, глузування. Також уживання слова в протилежному значенні. Наприклад, із серйозним виглядом удавано стверджують протилежне тому, що думають насправді про якесь явище чи людину.

Іронія може бути доброзичливою, сумною, злою, дошкульною, гнівною. Дошкульна, гнівна іронія близька до сарказму.

Сатира — вид художньої літератури в прозі чи віршах, у якому зображення здійснюється через різке осміювання, критику всього негативного. Об'єкт висміювання часто малюється в перебільшено смішному чи комічному вигляді.

Сарказм — глузування над людиною, державою, діяльністю організацій, що ґрунтується на почутті переваги мовця над тим, про кого або що він пише, говорить чи

до кого він звертається. Буває їдким, викривальним, гірким. Сарказм близький до гнівної іронії.

Гротеск — художній засіб, прийом, що ґрунтується на свідомому перебільшенні, контрастах трагічного й комічного, де реальне в житті переплітається з фантастичним, страшне — із незвичайно смішним.

Комічне змальовується за допомогою комічних ситуацій, змішання стилів, жартівливих та іронічних фразеологізмів, прислів'їв і приказок, макаронічної мови (мови, дуже засміченої іншомовними словами або лексемами, зміненими на зразок іншомовних), гіпербол, «промовляючих» прізвиськ і прізвищ та ін.

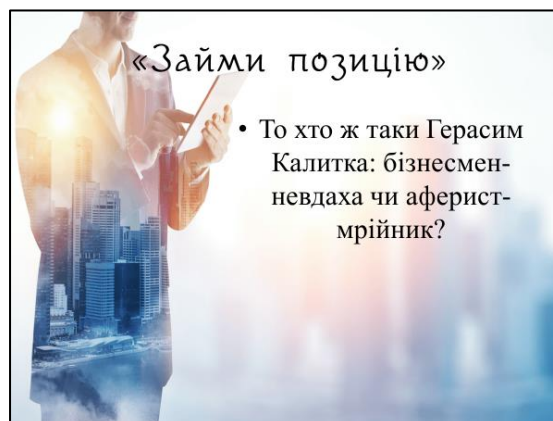
- Знайдіть і зачитайте зразки комічного

Слайд 14.

V. Узагальнення й систематизація

Вправа «Займи позицію»

Слайд 15.

VI. Підсумок уроку. Оцінювання

Кожна людина – це особистість зі своїми ідеями, життєвими принципами, мріями. Немає абсолютно ідентичних людей, немає людей ідеальних. Тому слід старатися розуміти й приймати одне одного навіть з якимись недоліками характеру. Однак коли ці недоліки вбивають у людині духовні цінності, варто задуматися. Образ Герасима Калитки нагадує, що ж таки є найціннішим у житті. І це зовсім не гроші, а родина, друзі, здоров'я. Хотілося б, аби й герой нашого твору це зрозумів.

VII. Домашнє завдання. Пропоную вам написати невеликий лист Герасимові від імені одного з членів його родини або оточення, у якому висловити ставлення до його вчинків.

Доберіть інфографіки до інших рис характеру Герасима.